

УДК 347.759:351.713(477)

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ, ЯКИЙ УКЛАДАЄТЬСЯ У ДЕРЖАВНІЙ МИТНІЙ СПРАВІ

Сєрих Олена Василівнакандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

Вумовах функціонування економіки України на ринкових засадах, активного продовження радикальних економічних реформ, розвитку підприємницької діяльності підвищується роль цивільно-правового договору як одного з найефективніших правових механізмів опосередковання суспільних відносин у сфері товарообігу. Все це сприяє розвитку договірних відносин, виникненню нових видів договорів, а давно відомі договори, до яких належить і договір зберігання, набувають нового змісту, значення та функцій, проникають у публічні сфери суспільного життя, у тому числі у сферу реалізації державної митної політики. Договір зберігання є одним із поширених договорів, які укладаються у сфері державної митної справи і використовується при розміщенні товарів на митних складах, складах тимчасового зберігання і складах митних органів.

У новому Митному кодексу України від 13 березня 2012 року [1] (далі – МКУ), який набув чинності 1 червня 2012 року містяться норми щодо договірного регулювання відносин, пов’язаних із зберіганням, які потребують глибокого наукового аналізу і ретельного дослідження з метою виявлення їх особливостей і розробки певних рекомендацій для застосування цих норм на практиці. Тому дослідження окремих елементів договору зберігання, що укладається у державній митній справі є актуальним і своєчасним у контексті реформування митної служби України.

Про комплексний характер галузі митного права і використання різних методів правового регулювання у сфері митної справи писали такі вчені як Б. М. Габричидзе, Є. В. Додін, Ю. М. Дьомін, С. Ю. Дьоміна, Н. М. Железняк, С. В. Ківалов, С. В. Халіпов, В. В. Ченцов та інші.

Окремим видам цивільно-правових договорів присвячували свої праці Є. В. Вакулович, В. А. Васильєва, Н. С. Демченко, А. І. Дрішлюк, О. С. Кізлова, Н. С. Кузнєцова, А. М. Статівка, Є. Д. Стрельцова, Я. О. Чапічадзе, В. П. Янишен та інші вчені. Е. М. Грамацький присвятив договору зберігання дисертаційне дослідження на тему «Договір зберігання у цивільному праві». Цивільно-

правові договори в митній справі України досліджувала І. В. Міщенко [2], але питанням сторін за договором зберігання, що укладається у митній справі приділено недостатньо уваги. Все вищеперечислене і обумовлює наукову увагу до виявлення особливостей суб’єктного складу митно-договірного зберігання, законодавчих вимог, що висуваються до сторін договору зберігання, що укладається у державній митній справі.

Метою цієї статті є дослідження та виявлення особливостей сторін договору зберігання, що укладається у сфері державної митної справи.

Зберігальні відносини є неоднорідними за своєю правовою природою і регулюються як різними галузями законодавства, так і права. Однак, не зважаючи на це, переважна їх частина є цивільно-правовими. Відповідно норми, що регулюють зберігальні відносини, утворюють комплексний (змішаний) інститут права власності, що має переважно цивільно-правову природу.

Як визначив Е. М. Грамацький у своєму дисертаційному дослідження, цивільно-правовий інститут зберігання – це сукупність правових норм ЦК України, інших актів законодавства, що регулюють відносини, в яких одна особа приймає на себе як основний обов’язок на підставі договору, адміністративного акту чи іншої правової підстави забезпечити схоронність майна інших осіб від втрати, пошкодження, псування, тобто забезпечити фізичну і певну юридичну схоронність такого майна [3].

Загальні положення щодо форми, строку договору зберігання, порядку укладення і виконання договору, права та обов’язки сторін тощо містяться у главі 66 «Зберігання» (параграф 1 «Загальні положення про зберігання», параграф 2 «Зберігання на товарному складі») розділу III книги 5 «Зобов’язальне право» Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [4]. Особливості договірного зберігання товарів у сфері державної митної справи визначаються МКУ (глава 20 «Митний склад» розділу V, глава 29 «Тимчасове зберігання» розділу VI, розділ VII «Зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними», розділ XV «Здійснення

митними органами контролю за окремими видами діяльності підприємств»), Порядком надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу [5], Положенням про склади тимчасового зберігання [6], Порядком роботи складу митного органу [7].

Відповідно до ст. 936 ЦКУ за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності. Тобто сторонами договору зберігання є зберігач і поклажодавець.

За загальними положеннями ЦКУ як зберігачем, так і поклажодавцем можуть бути як фізичні, так і юридичні особи незалежно від наявності у них статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Обов'язкова наявність такого статусу обумовлюється природою власне зберігання, якщо діяльність зі зберігання має ознаки підприємницької діяльності, відповідно, необхідним є і статус суб'єкта підприємницької діяльності у зберігача; якщо зберігання здійснюється у зв'язку з підприємницькою діяльністю поклажодавця, це обумовлює наявність статусу суб'єкта підприємницької діяльності і у нього [8].

Серед договірних зобов'язань щодо забезпечення цілісності та схоронності речей цивільне законодавство окремо виділяє такий вид зберігання як зберігання на товарному складі. За договором складського зберігання, який при цьому укладається, одна сторона – товарний склад – зобов'язується за плату зберігати товар, переданий їй іншою стороною – поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності (ч. 1 ст. 957 ЦКУ).

Відповідно до ст. 956 ЦКУ товарним складом є організація, яка зберігає товар та надає послуги, пов'язані зі зберіганням, на засадах підприємницької діяльності.

Товарними складами є, зокрема, митні склади, склади тимчасового зберігання. Крім цього, слід зазначити, що товари можуть передаватися митному органу для зберігання на складах митних органів, однак цей вид зберігання в більшості випадків носить обов'язковий характер стосовно певних категорій товарів, транспортних засобів, перелік яких визначається ч. 1 ст. 238 МКУ. При цьому слід мати на увазі, що крім товарів, зазначених у частині першій цієї статті, на складах митних органів можуть зберігатися й інші товари на добровільних засадах.

Згідно зі ст. 424 МКУ митний склад – це відповідним чином облаштовані складські приміщення, резервуар, холодильна чи морозильна камера, критий чи відкритий майданчик, призначенні для зберігання товарів під митним контролем. Митний склад є зоною митного контролю.

Як митний склад може вважатися один або декілька складських об'єктів за умови їх розташування за однією адресою або в межах нерозривної огороженої по периметру території (п. 2.1 Порядку надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу).

Митний склад може бути закритого або відкритого типу.

Митний склад закритого типу призначається виключно для зберігання під митним контролем товарів, що переміщаються через митний кордон України згідно із зовнішньоекономічними договорами (контрактами), що укладаються утримувачем цього складу або учасниками об'єднання підприємств, учасником якого є утримувач складу.

Митний склад відкритого типу призначається для зберігання під митним контролем товарів, що переміщаються через митний кордон України згідно із зовнішньоекономічними договорами (контрактами), укладеними як утримувачем цього складу, так і будь-якими іншими особами.

Погодимося з думкою І. В. Міщенко, яка, посилаючись на митне законодавство Європейського Союзу, пропонує такі склади поділяти на приватні та загальні (публічні) відповідно, що, за її словами, «більше відповідає цілям цих складів і точніше відображає їх призначення» [2].

Відповідно до ст. 201 МКУ товари з моменту пред'явлення їх митному органу до поміщення їх у відповідний митний режим можуть перебувати на тимчасовому зберіганні під митним контролем. Тимчасове зберігання товарів під митним контролем здійснюється на складах тимчасового зберігання.

Стаття 437 МКУ встановлює, що склад тимчасового зберігання – це відповідним чином облаштовані приміщення та/або криті чи відкриті майданчики, резервуари, холодильні чи морозильні камери, призначенні для тимчасового зберігання товарів під митним контролем до поміщення їх у митний режим.

У межах складу тимчасового зберігання та прилеглої до нього території створюється зона митного контролю.

Склад тимчасового зберігання також може бути закритого (призначається виключно для зберігання утримувачем складу товарів, що належать йому) та відкритого типу (призначається для зберігання товарів, що належать будь-яким особам).

Договірні відносини при зберіганні товарів виникають тільки при використанні відповідних складів відкритого типу, де можуть зберігатися товари, що належать будь-яким особам, що підтверджується відповідними нормами МКУ. Так, відповідно до ст. 425 МКУ взаємовідносини утримувача митного

складу відкритого типу з особами, які розміщують товари на цьому складі, визначаються відповідним договором. Статтею 438 МКУ встановлено, що взаємовідносини утримувача складу тимчасового зберігання відкритого типу з особами, які розміщують товари на цьому складі, визначаються відповідним договором, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

Однією із сторін договору зберігання, – зберігачем, яким є утримувач митного складу чи складу тимчасового зберігання, може бути суб'єкт господарювання. У деяких випадках (наприклад, у разі використання складу митного органу для тимчасового зберігання) зберігачем може бути митний орган.

Утримувач митного складу (далі – утримувач МС) – це суб'єкт господарювання, у власності чи користуванні якого перебуває такий склад. Утримувачем МС може бути виключно резидент. Отже, нерезидент не може бути утримувачем митного складу, і, відповідно, виступати зберігачем в даному договорі зберігання.

Крім того, утримувачем МС відкритого типу може бути суб'єкт господарювання, що має ліцензію на здійснення митної брокерської діяльності. Ліцензія на здійснення митної брокерської діяльності видається у порядку та на умовах, визначеных Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Утримувачем складу тимчасового зберігання (далі – утримувач СТЗ) є суб'єкт господарювання, у власності, користуванні якого перебувають складські об'єкти складу тимчасового зберігання.

Митні органи здійснюють контроль за діяльністю підприємств з відкриття та експлуатації митних складів і складів тимчасового зберігання, що регулюється відповідно главою 61 «Відкриття та експлуатація митного складу», главою 63 «Відкриття та експлуатація складу тимчасового зберігання» розділу XV МКУ.

За нормами МКУ утримувачі МС і СТЗ повинні отримати відповідні дозволи. Так, відповідно до ст. 405 МКУ, на провадження діяльності з відкриття та експлуатації митного складу і складу тимчасового зберігання надаються дозволи. Підприємства, які отримали такі дозволи, включаються до відповідних реєстрів, які ведуться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи (далі – Держмитслужба України). Таким підприємствам видаються витяги із зазначених реєстрів. Набуття

права на провадження діяльності з відкриття та експлуатації митного складу і складу тимчасового зберігання без отримання відповідного дозволу не допускається, за винятком випадків, передбачених главою 2 МКУ.

Так, відповідно до Порядку надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу надання складському об'єкту статусу «митний склад» здійснюється шляхом внесення інформації про суб'єкта господарювання до Реєстру митних складів (далі – Реєстр МС). Позбавлення такого статусу здійснюється шляхом виключення складського об'єкта з Реєстру МС.

Дозволи на провадження цих видів діяльності надаються митницями, в зонах діяльності яких розташовані відповідні території, приміщення, резервуари, холодильні чи морозильні камери, криті чи відкриті майданчики, які можуть використовуватися при провадженні цих видів діяльності, в порядку, визначеному МКУ, з обов'язковим подальшим повідомленням Держмитслужби України.

Припинення діяльності митниці або зміна зони її діяльності не є перешкодою для продовження функціонування МС. У цьому разі Держмитслужбою України вносяться зміни до Реєстру МС щодо зміни митниці, яка здійснює контроль за діяльністю МС.

Дозволи можуть бути анульовані або їх дія може зупинятися на строк до 30 днів митницею у випадках та у порядку, що встановлені ст. 412 МКУ. Анулювання Дозволу оформлюється наказом митниці, в якому мають бути викладені підстави для такого анулювання.

Щодо іншої сторони договору зберігання у митній справі, то поклажодавцем виступає фізична або юридична особа – власник чи володілець товарів, транспортних засобів. Зазначимо, що особливих вимог до поклажодавця митними правовими актами не встановлено.

Отже, підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що митним законодавством встановлюються вимоги щодо однієї із сторін договору зберігання – утримувача МС і СТЗ. Утримувачами МС і СТЗ можуть бути будь-які суб'єкти господарювання, у власності, користуванні якого перебувають відповідним чином облаштовані складські приміщення та які отримали дозвіл на провадження діяльності з відкриття та експлуатації митного складу або складу тимчасового зберігання. Для забезпечення декларування товарів на митному складі відкритого типу утримувач МС відкритого типу повинен отримати ліцензію на здійснення митної брокерської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 32. — Ст. 1175.
2. Міщенко І. В. Цивільно-правові договори в митній справі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / І. В. Міщенко. — Одеса, 2008. — 194 с.
3. Грамацький Е. М. Договір зберігання у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Е. М. Грамацький. — К., 2004. — 20 с.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
5. Порядок надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу : Наказ Міністерства фінансів України від 16.07.2012 р. № 835 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 61. — Ст. 2491.
6. Положення про склади тимчасового зберігання : Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.2012 р. № 613 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 62. — С. 225.
7. Порядок роботи складу митного органу : Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 627 // Офіційний вісник України від 13.08.2012 р. — 2012. — № 59. — Ст. 2380.
8. Цивільне право України : підруч. для вузів / Є. О. Харитонов, О. В. Старцев. — [2-ге вид., перероб. доп.]. — К. : Істина, 2007. — 816 с.

АННОТАЦІЯ

Серых О.В. Сторони договору зберігання, який укладається у державній митній справі. – Стаття.

У статті досліджуються сторони договору зберігання, який укладається у сфері державної митної справи. Виявляються особливості суб'єктного складу договору зберігання у митній справі України. Розглядаються законодавчі вимоги, що пред'являються до сторін за даним договором.

Ключові слова: договір зберігання, державна митна справа, зберігач, поклажодавець, утримувач, митний склад, митний орган, склад тимчасового зберігання.

АННОТАЦИЯ

Серых Е.В. Стороны договора хранения, который заключается в государственном таможенном деле. – Статья.

В статье исследуются стороны договора хранения, который заключается в сфере государственного таможенного дела. Выявляются особенности субъектного состава договора хранения в таможенном деле Украины. Рассматриваются законодательные требования, которые предъявляются к сторонам по данному договору.

Ключевые слова: договор хранения, государственное таможенное дело, хранитель, поклажедатель, владелец, таможенный склад, склад таможенного органа, склад временного хранения.

SUMMARY

Serykh E.V. Party to a contract of storage, which consists in a state custom affair. – Article.

The party to a contract of storage, which consists in the field of state custom affair, are probed in Article. The features of subject composition of contract of storage on custom business of Ukraine come to light. Legislative requirements which are produced to the parties by this contract are examined.

Keywords: contract of storage, state custom affair, bailee, bailor, proprietor, custom storage, storage of custom institutions, storage of temporal storage.